

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tecaj **IX.**

O sredo 22. kozoperska (sredojesna) 1851.

List **43.**

Narodska pesmica iz Liburnie.

(Zapisana kakor čujena.)

Zibala je Ane
Paula detiča,
Zibala ga je
Devet let.
Leto deseto
Mitu pitala:
»Ča češ ti, Ane,
Za mito tvoje?
Ja ću ti dati
Vale Paulove«.
»Vole ja imam«.
Volara nimam«.
»Ja ću ti dati
Konje Paulove«.
»Konje ja imam,
Konjara nimam«.
»Ja ću ti dati
Brode Paulove«.
»Brode ja imam
Brodara nimam«.
»Ja ću ti dati
Paulovo polje«.
»Polje ja imam
Pauliča nimam«.
»Ja ću ti dati
Grade Paulove«.
»Grade ja imam
Pauliča nimam«.
»Evo ti, Ane,
Pauliča moga!«
»Hvala vam vela
Majko Paulova!«

Natanjčin poduk,

da tudi živina soli potrebuje, — da se živini soli dajati dobro splača, — in napeljevanje, koliko, kdaj in kako naj se ji sol daje.

Sol je človeku, pa tudi živini potrebna. To je resnica, zoper katero se ne da nič družiga nasprot reči, kakor to, da ne more vsak kmet živini soli dajati, ker si je revež še večkrat sam sebi kupiti ni v stanu. „Ker nič ni, je tudi cesar pravico zgubil“, je star pregovor, kteriga tudi mi nismo pozabili, ko smo rekli: da je sol človeku pa tudi živini potrebna.

Ako tedaj sol za živino priporočamo, jo priporočamo tistim kmetovavcam, ki so v stanu si saj nekoliko soli za svojo živino kupiti, posebno živo pa jo svetjemo tistim, ki so dobri, premožni kmetje.

Preden pa se dalje v to reč vrinemo, hočemo svojim bravcam pred vsim nekaj povedati, kar jih bo prepričalo, da naše besede niso prazne in da sol ni potrata, zmišljena le po tako imenovanih „učenihi“ ljudeh, kateri si vse sorte reči zmišljujejo, brez da bi zares dobre bile.

Vsakdo vé, da naš, pa tudi želodec živine nista suh meh, v kteriga bi se spravljalo to, kar se povzije, kakor v suho shrambo — ampak želodec je prava ku-

hinja, veči ali manjši, kakor je živina, — pglavitni kuharji v njem pa so soki, ki se v želodcu in čevih napravljajo in tudi po slinah v želodec pridejo. Že zdavnej so hotli umni možje zvediti: iz koga tisti imenitni soki obstoje — in najdlji so: da eden nar imenitnih sokov med njimi, ki se želodčini sok imenuje, ima veliko solne kisline (soli) v sebi.

Solna kislina ali sol je tedaj obstojni del želodčigniga soka, katero natora sama v želodcu naše domače živine kakor nas samih kuha. Vzemimo želodčignimu soku solno kislino, in želodec ne bo mogel več prav kuhati, — povziti živež bo obležal neprebavljen v želodcu in čevih, živina bo na mnoge viže hirati začela, ker se ne bo mogla dobra tečna kri v živini narejati, ktera se le dela iz dobro prekuhane piče v želodcu in čevih.

Če tedaj živini soli damo, ji dajemo to, kar ji natora sama daje kot nar potrebniši pomoček za prekuhovanje povžite piče.

Kolikrat vidimo živino slabo in klaverno s kermožljivimi očmi, s šetinasto dlako, brez moči; jed se ji upira! Naj bo taka živina za molzo, ali za pitanje ali za vprego namenjena, nikjer ne bo dobro storila.

Poišimo pa vzroke, zakaj da je živina taka, bomo našli — če ni kakošna posebna bolezn v nji — da ji ali klaje manjka, ali da je klaja slaba, spridena, ali da je po slabim vremenu in napačnim gleštanju hirati začela.

Pa kako temu pomagati? Kmetovavec si ne more vselej dobre klaje omisliti, če je slabo pridelal, — tudi vremenu ne more gospodariti, da bi ne bilo mokrotno itd. V tacih okoljšinah ni družiga gotoviga pomočka zoper vse to, kakor sol.

Že natora sama naganja živino, da slano zidovje rada liže, da včasih clo scavnico serka in vse pohôtno požrè, kar je kolčikanj slaniga okusa, zato ker silno poželjenje soli v sebi občuti in si prizadeva, temu poželjenju na vsako vižo zadostiti, zato se ji tudi scavnica ne gnjusi, če je le slana.

Dajmo taki živini potrebne soli, in kmalo bomo vidili, kako bo od dné do dné boljši, — koliko raji bo začela tudi po slabi klaji segati, koliko bolji jo bo sedaj preuhala, ker ji bo sol pomanjkanje slaniga želodčigniga soka nadomestovala. In ker bo raji jedla in tudi bolje prebavljala, se bo kmalo v vsim zboljšala, da jo boš od poprejšne komaj poznal. Vse to bo storila sol, če, kakor smo že poprej rekli, ni kakošna bolezn v nji.

Sol si moremo v tacih okoljšinah ravno tako misliti, kakor priprego. Eno samo preslabo živinče ti ne more vozá čez klanec spraviti, mu pa priprežeš še eno v pomoč, bo pa šel. Ravno taka je s soljó, ki pride prepričlimu ali preslabimu želodčignimu soku v pomoč — v priprego.

Sol je tedaj prava namestnica želodčigniga soka, ki spodbode vse tiste dele, ki pri kuhanju povžite